

A large, stylized graphic of a flame or leaf, rendered in light beige and cream tones, set against a solid blue background. The graphic is positioned on the left side of the page, with its top edge near the top left corner and its bottom edge extending towards the bottom center.

Rzeszów
29 listopada 2022 roku

ZAWOŁANI PO IMIENIU

**Upamiętnienie
Michała Stasiuka
zamordowanego za pomoc Żydom
w czasie okupacji niemieckiej**

**musimy zatem wiedzieć
policzyć dokładnie
zawołać po imieniu
opatrzyć na drogę**

ZBIGNIEW HERBERT

**człowieka trzeba mierzyć
miarą serca**

JAN PAWEŁ II

W ramach programu **Zawołani po imieniu** Instytut Pileckiego wydobywa z niepamięci historie Polaków, którzy za ratowanie Żydów skazanych na Zagładę zapłacili życiem własnym i swoich najbliższych. Program łączy badania naukowe, edukację historyczną i różnorodne działania w obszarze kultury pamięci.

Poszukiwaniom archiwalnym, które służą dokładnemu odtworzeniu przebiegu wydarzeń, towarzyszą wizyty w miejscach zbrodni – najczęściej w małych miejscowościach i wsiach – wywiady ze świadkami oraz zbieranie notacji filmowych. Kluczowe znaczenie ma nawiązanie relacji z rodzinami zamordowanych i potomkami ratowanych Żydów, jeśli tym ostatnim udało się przeżyć. W każdym przypadku punktem kulminacyjnym jest odsłonięcie kamienia. Widniejąca na nim inskrypcja w języku polskim i angielskim upamiętnia zamordowanych Polaków oraz Żydów, którzy zginęli wraz z nimi. Kamień ten staje się trwałym znakiem pamięci o bohaterach tam, gdzie doszło do tragicznych wydarzeń. Integracja środowiska rodzin **Zawołanych po imieniu** pomaga im zmierzyć się z trudnymi doświadczeniami z przeszłości. Dzięki spotkaniom i warsztatom edukacyjnym społeczność lokalne mogą poznać i zrozumieć własną historię. Kampania informacyjna służy wprowadzeniu losów **Zawołanych po imieniu** do pamięci zbiorowej w Polsce i na świecie.

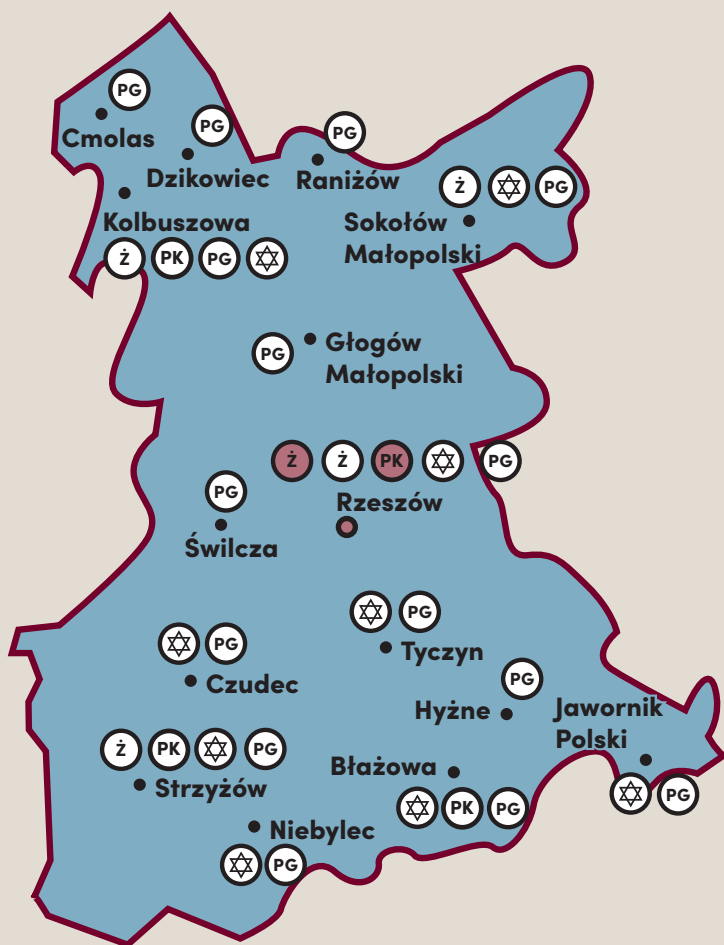
Program **Zawołani po imieniu** oddaje sprawiedliwość heroicznej postawie Polaków, którzy świadomie ryzykowali życie własne i swoich najbliższych, aby nieść pomoc żydowskim przyjaciołom, sąsiadom, a czasem nieznanym, i zapłacili za to najwyższą cenę. Program ukazuje zarazem bezwzględne realia niemieckiej polityki okupacyjnej, która niszczyła wszelkie więzi solidarności między Polakami a Żydami i sprawiała, że najdrobniejszy gest współczucia, każdy ludzki odruch, był karany śmiercią. **Zawołani po imieniu** niosą także uniwersalne przesłanie mówiące o odwadze, poświęceniu i solidarności z prześladowanymi, wartościach, które wyznaczają miarę człowieczeństwa.

Dystrykt krakowski

SP (red)	siedziba dowódcy SIPO i SD	SD (white)	placówka zewnętrzna SD
SP (black)	siedziba komendanta SIPO i SD	SCH (red)	skoszarowany batalion Schutzpolizei
G (white)	placówka zewnętrzna Gestapo	GP (white)	placówka policji granicznej (Grenzpolizeikommissariat)
PK (white)	placówka zewnętrzna policji kryminalnej (Kripo)		

Powiat rzeszowski

posterunek żandarmerii

getto

posterunek policji granatowej

dowództwo plutonu żandarmerii

komisariat policji kryminalnej

placówka zewnętrzna policji kryminalnej (Kripo)

miejsce zdarzeń

KAMIENICA POD ADRESEM RYNEK 15 („DOM ESTERKI”, „DOM SCHIPPERÓW”), POD KTÓRĄ W CZASIE HOLOKAUSTU ZNAJDOWAŁA SIĘ KRYJÓWKA ŻYDOWSKA, NAZYWANA PRZEZ JEJ LOKATORÓW „BUNKREM”. PODCZAS OKUPACJI W BUDYNKU MIEŚCIŁA SIĘ APTEKA „POD NADZIEJĄ”. DOMENA PUBLICZNA.

DOMY PRZY ULICY MICKIEWICZA W TRAKCIE ROZBIÓRKI (W CENTRUM FOTOGRAFII). POD NIMI ZNAJDOWAŁO SIĘ WYJŚCIE Z BUNKRA. DOMENA PUBLICZNA.

Michał Stasiuk urodził się w 1890 roku w położonych nieopodal Lwowa Jakimczycach. W okresie I wojny światowej przebywał w podrzeszowskim Chmielniku, gdzie ze związką z Wiktorią z domu Ciupak urodził się ich pierwszy syn – Marian (ur. 1918 r.). Wkrótce rodzina przeniosiła się do centrum Rzeszowa i zamieszkała początkowo w kamienicy przy ulicy Króla Kazimierza 1. Wiktoria i Michał znaleźli zatrudnienie jako dozorczy okolicznych kamienic. W Rzeszowie urodził się też ich drugi syn – Franciszek Zygmunt (ur. 1923 r.).

Przed wybuchem II wojny światowej około 40% rzeszowian stanowili Żydzi, spośród których wielu angażowało się w życie polityczne i kulturalne miasta. Nastanie niemieckiej okupacji przerwało ten stan. Już w pierwszych miesiącach od zajęcia Rzeszowa Niemcy rozpoczęli zakrojone na szeroką skalę przesładowania Żydów, zmierzające do alienacji i wyniszczenia nie tylko mieszkańców miasta, ale również tysiący przesiedleńców – głównie z Łodzi i Kalisza. Pod koniec grudnia 1941 roku utworzyli getto, zamknięte na początku kolejnego roku. W połowie 1942 roku do getta przesiedlili Żydów z okolicznych miast i wsi, co spowodowało prawie dwukrotny wzrost zaludnienia w jego obrębie i jeszcze większe pogorszenie warunków bytowych. Od początku lipca tego samego roku, w ramach Akcji Reinhardt, Niemcy rozpoczęli zakrojoną na szeroką skalę likwidację żydowskich mieszkańców, wysyłając większość z nich do obozu zagłady w Bełżcu. Od tego czasu liczba Żydów w Rzeszowie malała w zastraszającym tempie – przy życiu pozostawiono głównie robotników w przymusowych obozach pracy. Na wiosnę 1943 roku także przymusowi pracownicy zaczęli być mordowani.

Wówczas to grupa kilku Żydów z obozu pracy na Lisiej Górze zdecydowała się na ucieczkę i walkę o przetrwanie w ukryciu. Byli wśród nich m.in. pochodzący z Kalisza Natan Berliner, Bernard (Jesechiel) Kleinmenc i jego matka. Ich wybór padł na podziemia rzeszowskiego rynku. Był to znajdujący się częściowo pod wyburzonymi przez okupanta kamienicami system piwnic i korytarzy, przypominający prawdziwy labirynt, odcięty od świata, pełen trudno dostępnych zakamarków. Już wcze-

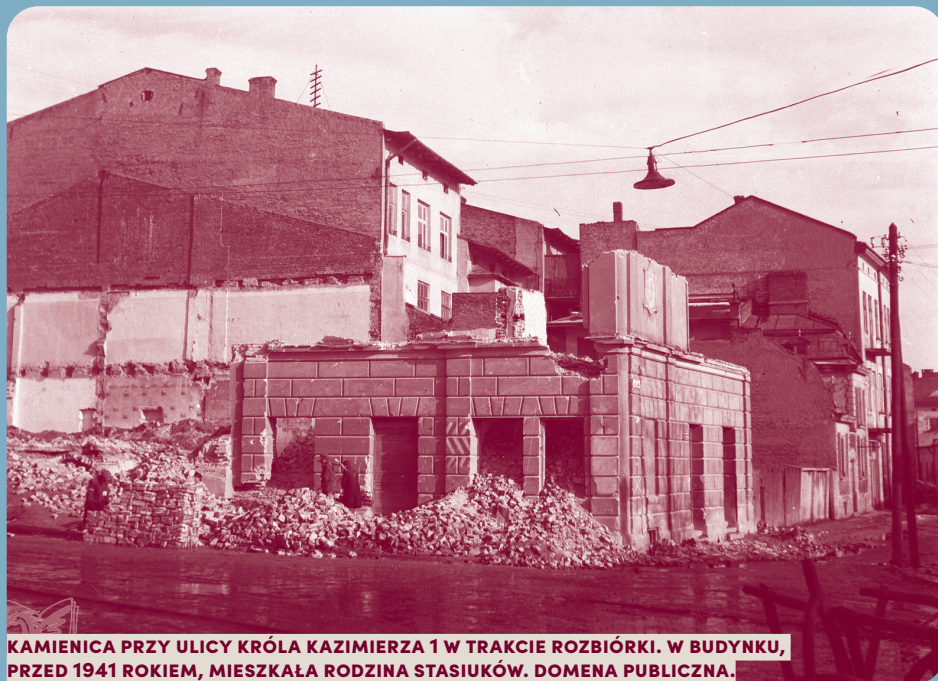
śniej żydowscy lokatorzy kamienic w rejonie rynku jako pierwsi zaczęli przygotowywać piwnice pod kątem ich nowej funkcji, a plotki o istnieniu podziemnego azylu wciąż krążyły w środowisku żydowskim.

Kryjówka została nazwana przez nowych lokatorów „Bunkrem”. Ich liczba stopniowo się powiększała. Ostatecznie, w piwnicach pod rzeszowskim rynkiem schronienie znalazło prawie czterdzieści osób. Bunkrem zarządzał pochodzący z Jarosławia Jakub Jehoshua Springer „Sziko”. Wprowadzono warty, system ostrzegania za pomocą świateł, a nawet urządzono kuchnię. Ukrywający się potrzebowali łączności ze światem zewnętrznym. Zapewniany był on częściowo przez Abrahama Ojzerowicza, pochodzącego z Łodzi Żyda, wyznaczonego przez Niemców na grabarza, dzięki czemu mógł on względnie swobodnie poruszać się po Rzeszowie. Jednak na początku 1944 roku i on, wraz z dwiema córkami – Heleną i Gustą, w obawie przed likwidacją ukrył się w podziemiach. Wówczas rola opiekuna i pośrednika ukrywających się przypadła Michałowi Stasiukowi, znanemu im już wcześniej z racji wykonywanej przez niego pracy dozorca kamienic.

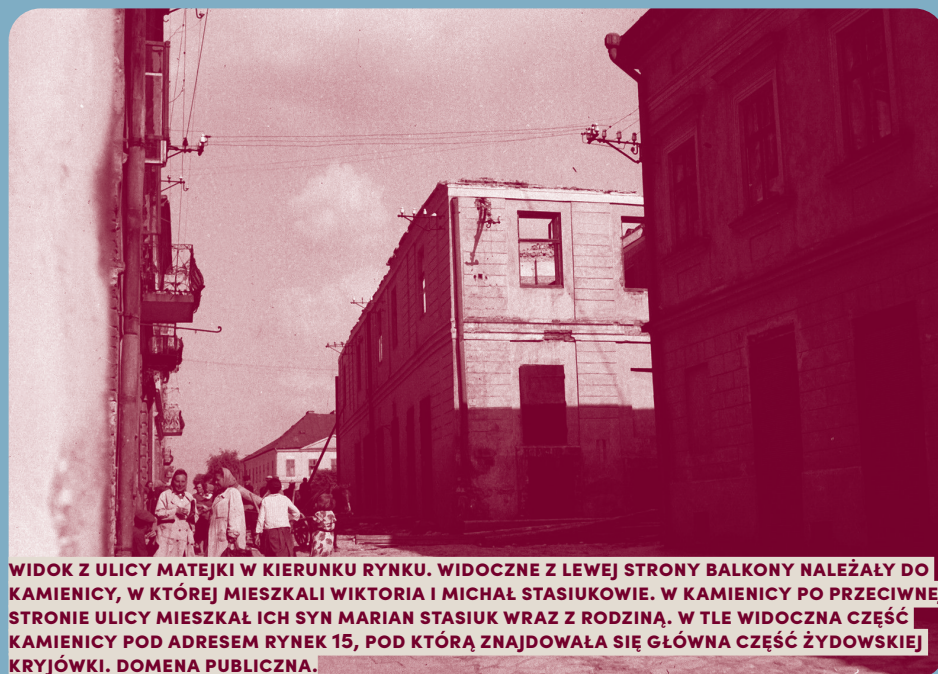
W 1942 roku Stasiukowie mieszkali u zbiegu ulic Słowackiego i Matejki, w rejonie rynku, niedaleko wejść do podziemi. Dom Stasiuków stał się miejscem kontaktu i przerzutu Żydów do Bunkra. W pomoc zaangażowany był syn Michała, Marian, wyznaczony przez niemiecki urząd pracy na dozorcę budynku rzeszowskiego Gestapo. Dzięki niemu dawny sąsiad Stasiuków – Lejzor Torn, również wykorzystywany przy administrowaniu tym samym budynkiem, uciekł i trafił do podziemnej kryjówki.

Pierwotne wejście do systemu podziemi znajdowało się na rogu rynku, od strony ulicy Mickiewicza, pod kamienicą, w której mieściła się apteka „Pod Nadzieją”. Zostało ono jednak zamurowane ze względów bezpieczeństwa, gdyż wiedziało o nim zbyt wiele osób.

KAMIENICA PRZY ULICY KRÓLA KAZIMIERZA 1 W TRAKCIE ROZBIÓRKI. W BUDYNKU, PRZED 1941 ROKIEM, MIESZKAŁA RODZINA STASIUKÓW. DOMENA PUBLICZNA.

WIDOK Z ULICY MATEJKI W KIERUNKU RYNKU. WIDOCZNE Z LEWEJ STRONY BALKONY NALEŻĄCY DO KAMIENICY, W KTÓREJ MIESZKALI WIKTORIA I MICHAŁ STASIUKOWIE. W KAMIENICY PO PRZECIWNEJ STRONIE ULICY MIESZKAŁ ICH SYN MARIAN STASIUK WRAZ Z RODZINĄ. W TLE WIDOCZNA CZĘŚĆ KAMIENICY POD ADRESEM RYNEK 15, POD KTÓRĄ ZNAJDOWAŁA SIĘ GŁÓWNA CZĘŚĆ ŻYDOWSKIEJ KRYJÓWKI. DOMENA PUBLICZNA.

MARIAN STASIUK (1918-1985), SYN WIKTORII I MICHAŁA. W CZASIE OKUPACJI SKIEROWANY DO PRACY JAKO DOZORCA BUDYNKU, W KTÓRYM MIESZCIŁO SIĘ RZESZOWSKIE GESTAPO. ZAANGAŻOWANY WRAZ Z RODZICAMI W AKCJĘ POMOCY ŻYDOM. ZBIORY RODZINY STASIUKÓW.

Ostrożność lokatorów kryjówki nie uchroniła ich jednak przed nieszczęściem – pod koniec lutego 1944 roku robotnicy pracujący w rejonie pierwotnego wejścia przypadkiem na nie natrafili. Sądząc, że kryjówka została odkryta przez Niemców, ukrywający się Żydzi w panice zaczęli opuszczać podziemia. Część uciekinierów udała się w jedyne znane im przychylne miejsce – do domu Stasiuków, gdzie zostali zauważeni przez granatowych policjantów. Inni od razu zostali złapani przez niemieckich żandarmów i gestapowców. Jedna z uciekinierek, przesłuchiwana i torturowana przez Friedricha Pottebauma z rzeszowskiego Gestapo, wyjawiała szczegóły akcji pomocowej. Wszyscy pojmani Żydzi zostali zamordowani.

Ostatecznie Gestapo aresztowało Wiktorię i Michała oraz Mariana Stasiuków pod zarzutem pomocy Żydom, karanej w świetle okupacyjnego prawa śmiercią. Marian, dzięki pełnionej funkcji dozorca budynku Gestapo i wstawiennictwu granatowych policjantów, został zwolniony. Również jego matka, Wiktoria, opuściła areszt. Michała Stasiuka natomiast postawiono przed niemieckim sądem specjalnym. 22 marca 1944 roku w Rzeszowie rozwieszono plakaty informujące, że został on skazany na karę śmierci „za pomoc elementom wrogim Rzeszy”. Prawdopodobnie zginął kilka dni później, zamordowany na zamku rzeszowskim przez kata Gestapo – pochodzącego z Katowic volksdeutcha Aloisa Zielińskiego.

Ciało Michała Stasiuka pogrzebano prawdopodobnie w nieoznaczonej mogile na rzeszowskim cmentarzu na Pobitnie; zwłoki Żydów, którym pomagał, zostały wywiezione na cmentarz żydowski w rejonie Czekaju i tam pochowane. Tylko nielicznym ukrywającym się w rzeszowskich podziemiach Żydom, jak Natan Berliner, Lotka Goldberg, czy Helena Ojzerowicz, udało się przeżyć Holokaust.

Wiktoria i Michał Stasiukowie zostali wyróżnieni przez Instytut Yad Vashem tytułem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”, przyznany 19 czerwca 2019 roku.

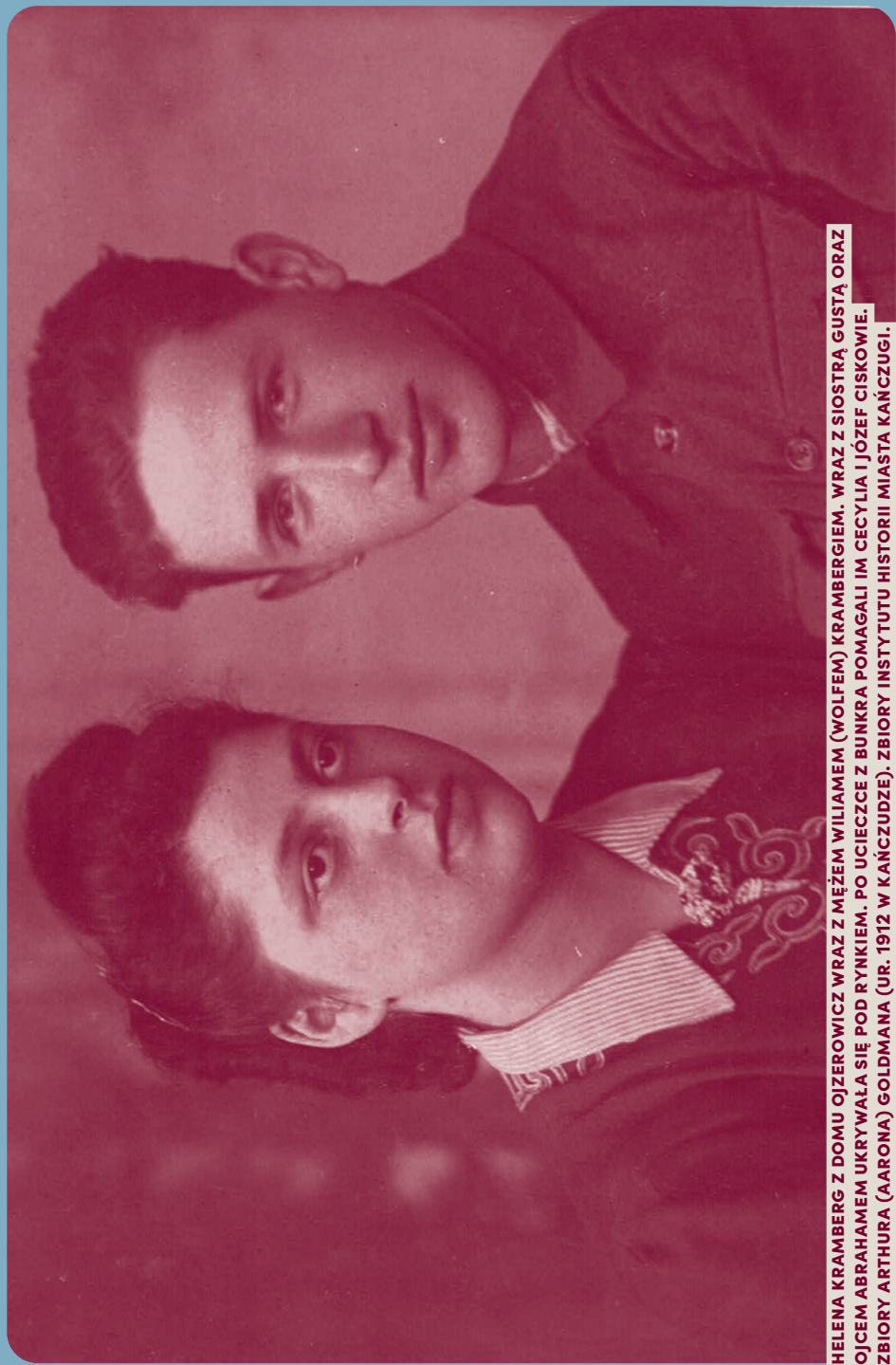
Szły wieści, że mają zlikwidować obóz w getcie i 8 lutego uciekliśmy z getta na aryjską stronę, gdzie mieliśmy już przygotowany bunkier. Było tam 36 osób. Urządziliśmy podkop do sklepu spożywczego, którego właściciel zobowiązał się dostarczać nam żywności. Nad bunkrem był dom mieszkalny. Raz podczas pracy przy podkopie wpadła do wnętrza sztaba żelazna i ktoś zaświecił latarkę. Przerażeni, że nakryło nas gestapo, uciekaliśmy w popłochu. Podkop był niski i wąski i, by się wydostać, trzeba było pełzać na kolanach i zaledwie małej garstce udało się uciec. W ich liczbie byłem ja z siostrą, ojciec pozostał w bunkrze. Uciekający dowiedzieli się, że to nie gestapo, tylko robotnicy pracujący w suterenach domu nad bunkrem i dali znać reszcie, że mogą pozostać. Jedna z kobiet Klein-Minzowa z Rzeszowa odłączyła się od reszty i ukryła się na strychu swego domu. Zdali ją lokatorzy. Wzięta w ogień krzyżowy pytań, wskazała miejsce ukrycia, w przekonaniu, że tam już nie ma nikogo. Wtedy wyłapali wszystkich [...] Ja uratowałam się z siostrą. Ojciec zginął w bunkrze.

RELACJA HANKI GROSS, 1946 ROK.

**ARCHIWUM ŻYDOWSKIEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO,
SYGN. 301/4044.**

**WIKTORIA STASIUK (1890-1962), ŻONA MICHAŁA. WRAZ Z MĘŻEM I SYNEM ZAANGAŻOWANA
W AKCJĘ POMOCY ŻYDOM. ZBIORY RODZINY STASIUKÓW.**

HELENA KRAMBERG Z DOMU OJZEROWICZ WRAZ Z MĘŻEM WILIAMEM (WOLFEM) KRAMBERGIEM. WRAZ Z SIOSTRĄ GUSTĄ ORAZ OJCEM ABRAHAMEM UKRYWAŁA SIĘ POD RYNKIEM. PO UCIECZCE Z BUNKRA POMAGALI IM CECYLIA I JÓZEF CISKOWIE. ZBIORY ARTHURA (AARONA) GOLDMANA (UR. 1912 W KAŃCZUDZE). ZBIORY INSTYTUTU HISTORII MIASTA KAŃCZUGI.

Pracowaliśmy w piwnicy pod apteką. W jednej dziurze tak było czuć karbid, aż nam się w głowie zawróciło. Poczęliśmy szukać, może zostały jakieś zapasy – karbid był w czasie wojny cennym materiałem oświetleniowym. Nagle zobaczyliśmy świeżo wybudowany mur i to na glinie. Ta była jeszcze mokra. A że dochodziły słuchy o ukrytych skarbach żydowskich – kilku rzuciło się do rozbierania tego muru. Kiedy od góry wyjęto szereg cegieł, ukazała się sypka, żółciutka glina. Jeden z robotników który trzymał w ręce długą żelazną sztabę począł dziobać ów nasyp. Sztaba weszła lekko, a nas zdziwiło, bo wszędzie pod kamienicami glina była zbita, twarda. Równocześnie posłyszeliśmy jakby spod ziemi dochodzący stłumiony gwar czy mamrotanie. Naraz coś ową sztabę wypchnęło z powrotem. Kiedy robotnik wsunął ją drugi raz, znów coś ją cofnęło. Zrobiło się nam trochę nieswojo... W pewnym momencie, jak na komendę wszyscy uciekliśmy. Ale że nas było za dużo, wśród robotników rozniosło się, że w piwnicy „coś jest”.

RELACJA NN.

CYT. ZA: TAJEMNICE RZESZOWSKICH KATAKUMB, „NOWINY RZESZOWSKIE”, 24 STYCZNIA 1961 ROKU.

Słyszeliśmy hałas, cały dzień. Mieliśmy system pomieszczeń, więc w tym korytarzu nikogo nie było. Oczywiście była wystawiona warta – stała na niej dziewczyna. Spojrzała do góry i zobaczyła latarkę. Okazało się, że u góry muru obsunęła się ziemia i ktoś włożył do środka latarkę. Przybiegła do bunkra krzycząc „Jesteśmy zgubieni”.

RELACJA NATHANA BERLINERA, 26 CZERWCA 1996 ROKU.

USC SHOAH FOUNDATION, KOD WYWIADU 16013.

Lejzor Torn w czerwcu 1944 roku [prawdopodobnie powinno być 1943 – przyp. aut.] uciekł z gestapo i ukrywał się u mego ojca razem z drugim Żydem. Później ukrył się w bunkrze w zburzonej kamienicy przy tej samej ulicy, a raczej przy ulicy Mickiewicza, w którym ukrywało się coś około 10 Żydów. Ta kryjówka została odkryta przez Pottebauma na skutek zdradzenia przez jedną z Żydówek, która też się w tym bunkrze ukrywała. Wszyscy ci Żydzi, a między nimi Torn, zostali rozstrzelani. Przed śmiercią Żydzi ci podali, że mój ojciec im pomagał. W związku z tym gestapo aresztowało mego ojca i matkę oraz mnie i ojciec został rozstrzelany. Ja byłem aresztowany tylko przez 48 godzin. Wyratowali mnie posterunkowi polscy nie pamiętnych mi dziś nazwisk, którzy zeznali, że żyłem z ojcem w niezgodzie. Udało mi się wyprosić matkę od rozstrzelania, ale ojciec został rozstrzelany.

ZEZNANIE MARIANA STASIUKA, 8 WRZEŚNIA 1969 ROKU.

OKRĘGOWA KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO

NARODOWI POLSKIEMU W RZESZOWIE, SYGN. S 8/80 K. 149.

[...] Bahnschütze [niemiecka straż kolei] złapali na stacji Żydówkę, która chciała kupić bilet kolejowy. Zaprowadzili ją na Gestapo. Przyciśnięta wyznała, że w podziemiach Rzeszowa ukryły się 32 osoby, mężczyźni i kobiety [...] Przy zastosowaniu swoistych metod Gestapo wnet się wszystkiego dowiedziało. W pierwszym rzędzie, kto im dostarczał żywność. Był nim dozorca jednego z domów w Rynku, Ukraińiec. Kiedy gestapowcy przybyli tam, zastali go siedzącego w otoczeniu Żydów. Ubiegłego wieczora uciekli z piwnicy, poszli do swojego dostawcy i tam się schronili [...] Dozorca razem z żoną zostali, naturalnie, aresztowani. W mieszkaniu znaleziono 20 kg końskiej kiełbasy i 15 bochenków chleba, przeznaczonych do schronu [...] Okazało się też, że kontakt z ukrywającymi odbywał się poprzez zamaskowaną dziurę w zrujnowanej kamienicy. Złapanych Żydów umyślnie prowadzono ulicami. Na twarzach tych ludzi malował się potworny, przedśmiertny strach. Niesamowity jest wyraz twarzy człowieka prowadzonego na śmierć [...]

**ZAPISKI FRANCISZKA KOTULI, 24 I 25 LUTEGO 1944 ROKU.
CYT. ZA: FRANCISZEK KOTULA, LOSY ŻYDÓW RZESZOWSKICH
1939-1944: KRONIKA TAMTYCH DNI, RZESZÓW 1999, S. 177.**

o.	Nazwisko i imię	Imiona rodziców	wiek	Zawód	Adres obecny	Miejsce zam. do 42 r.	Tożsamość przelicznik	Oryginalna granica i g. bież.
59.	Pilber Ischer	Israel i Lea	50	kapieć	Pałacowskiego 4.	Przeszłość	u luki	jak ryż
60.	Blauk Jerry	Henryk i Anna	6	skierko	"	"	"	"
61.	Balaban Mendel	David i Róża	38	ura. przyr.	Kolejowa 1.	"	"	Melwood, Palestyna
62.	Balaban Bella	Henryk i Anna	31	"	"	"	"	Kanada
63.	Hallerstein Haim Hersz	Isak i Chana	39	Kapieć	"	"	"	Brooklyn
64.	Hallerstein Lea	David i Rachela	22	bez	"	"	"	"
65.	Leitbraun Neusche	Levi i Szejna	17	uczni	"	"	"	"
66.	Nadel Leon	Isaac i Szejna	45	Kapieć	Kolejowa 3.	"	"	New York
67.	Israel Josef	Herold Mendel i Cyla	46	"	"	"	"	New York, Potach To
68.	Przegeleison Jozef	Abraham i Hadama	44	niez. uel.	Powiatowskiego 2.	Przejeżdż.	na an. pap.	Tel Aviv, Ryfa
69.	Dr. Mahler Szymon	Rubini i Róża	43	advokat	Matyja 10.	"	u luki	USA, Australia
70.	Mahler Franciszka	Jozef i Regina	39	żona	"	"	"	"
71.	Mahler Felija	Szymon i Róża	8	uczni	"	"	"	"
72.	Walach Regina	Juliusz i Berta	29	ura. przyr.	"	Levi	na an. pap.	Haifa, New York
73.	Mgr. Reich Mojżesz	Sami i Berta	42	advokat	Małyka 10.	Przeszłość	u luki	Haifa, New York
74.	Reich i Wtorek Kuzia	Guadalupe i Ewa	27	żona	"	"	"	Tel Aviv, New York
75.	Reiz. Rubel Saurycy	Henryk i Leona	43	uczni	"	Przejeżdż.	na an. pap.	Tel Aviv, Londyn
76.	Rubel Anna	Salomon i Szejna	39	żona	"	"	"	"
77.	Mgr. Koeppl Autumira	Henryk i Róża	48	apl. obr.	"	Przeszłość	u luki	Francja
78.	Dr. Karff Jozef	Markus i Anna	44	przejeżdż.	"	ZSSR.	ZSSR.	Palestyna, Londyn, Ha
79.	Spring Leon	Leibel i Fajda	38	Kapieć	3-go Maja 11.	Przeszłość	u luki	Tel Aviv
80.	Dr. Samuel Israel	Samuel i Berta	35	"	"	Przejeżdż.	"	New York
81.	Dr. Samuel Haim	Jozef i Róża	27	Kawczy	"	"	"	Buenos Aires i Palest
82.	Arnsztrich Felija	Isak i Estera	48	ura. przyr.	Leukienicza 18.	Przeszłość	"	"
83.	Felber Frydka	Felja i Gusta	42	roln.	Sobieskiego 4.	Krosos	"	USA.
84.	Opierowicz Abraham	Michał i Sara	52	ura. przyr.	Krymowskiego 6.	Przeszłość	"	Brooklyn
85.	Opierowicz Helena	Abraham i Golda	16	hafciarzka	"	"	"	"
86.	Opierowicz Gusta	"	17	"	"	"	"	"
87.	Balsam Sara	Samuel i Manja	23	Kawczy	"	"	"	New York
88.	Landau Osias	Jozef i Regina	34	uczni	"	"	"	"
89.	Landau Jozef	"	24	"	"	"	"	"
90.	Gross Mauna	Bohuzim i Regina	18	hafciarzka	"	"	"	USA.
91.	Gross Anna	"	20	"	"	"	"	"
92.	Gross Regina	Salomon i Rachela	50	bez	"	"	"	"
93.	Ruter Jakob	Moses i Etta	22	bez	"	"	"	"
94.	Wolf Salomon	Lejzig i Styla	22	buchalter	Kolejowa 1.	Kraków	u luki	Philadelphia
95.	Kaugau Naftali	Jozef i Regina	30	Kapieć	Pyznek 6.	Przeszłość	u luki	New York
96.	Kaugau Bernard	"	32	"	"	"	"	"
97.	Herbstmann Leis	Wolf i Lea	41	mitguarz	Kolejowa 1	Levi	"	New York
98.	Herbstmann Regina	Moses i Rachela	29	bez	"	"	"	"
99.	Herbstmann Haim	Herz i Regina	13	uczni	"	"	"	"
100.	Herbstmann Helena	"	8	"	"	"	"	"
01.	Dr. Thaler Abraham	Jozef i Golda	47	advokat	Matyja 10	Rokwado	u luki	Haifa, Tel Aviv
02.	Thaler Zofja	David i Adela	40	żona	"	"	na an. pap.	"
03.	Thaler Jozef	Abraham i Zofja	46	uczni	"	"	na an. pap.	"
04.	Kluger Isak	Jozef i Szejna	41	buchalter	Kolejowa 1.	Poln. trot.	u luki	New York
05.	Horwik Rachela	Naftali i Szejna	32	ura. przyr.	"	"	"	Tel Aviv
06.	Flowig Rachja	Jozef i Bija	54	Kapieć	Matyja 18.	Mielec	"	New York

FRAGMENT LISTY OCALAŁYCH ŻYDÓW, SPORZĄDZONEJ PRZEZ ŻYDOWSKI KOMITET W RZESZOWIE. NA LIŚCIE ZNALAZŁY SIĘ NAZWISKA LOKATORÓW RZESZOWSKIEGO BUNKRA- RODZINY OJZEROWICZÓW I SIÓSTR GROS. ARCHIWUM ŻYDOWSKIEGO INSTYTUT HISTORYCZNEGO.

Niemcy wiedzieli, że bunkier istnieje, i szukali go. Był on jednak naprawdę bardzo dobrze ukryty. Mieliśmy tam podziemne tunele i cały czas kopaliśmy nowe, by przygotować sobie drogę ucieczki na wypadek odkrycia naszej kryjówki. Nasza codzienność opierała się na dyscyplinie. Każdy miał wyznaczone zadania. Dniem i nocą na zmianę trzymaliśmy straż, żeby uniknąć zaskoczenia przez Niemców. Młodszy brat Siudka zamontował światła ostrzegawcze zamiast dzwonek alarmowych i odpowiadał za wystawianie straży. Pani Kleinminc prowadziła kuchnię. Mieliśmy zapas towarów, a Ojzerowicz dostarczał nam świeżych produktów, dopóki nie sprowadził się do bunkra ze swoją rodziną [...] Tak upłynęło kilka miesięcy, aż wreszcie pewnego dnia, gdy kopaliśmy nowy tunel, odnieśliśmy wrażenie, że zostaliśmy odkryci. Wieczorem opuściliśmy bunkier i wtedy rzeczywiście nas znaleźli. Nie mieliśmy dokąd pójść. Byliśmy w gorszej sytuacji niż bezpieczeństwa psy. Część z nas postanowiła zostać ze Stasiukiem. Przed świtem wiedzieliśmy już, że złapano kogoś z mieszkańców bunkra, dlatego pozostawanie w mieszkaniu Stasiuka stało się bardzo niebezpieczne. Razem z Avrumkiem Landauem natychmiast opuściliśmy je.

RELACJA LOTKI GOLDBERG,

CYT. ZA: TAŻ, I SHALL NOT DIE, BUT SHALL LIVE,

(W:) M. YAARI WALD (RED.), KEHILAT RESHA:

SEFER ZIKARON, TEL-AWIW 1967, S. 105-107.

BEKANNTMACHUNG

Wegen Verbrechen nach § 1 und 2 der Verordnung zur Bekämpfung von Angriffen gegen das deutsche Aufbauwerk im Generalgouvernement vom 2.10. 1943 (Verordnungsblatt für das Generalgouvernement Nr. 8243) wurden vom Standgericht beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Krakau zum Tode verurteilt:

1. Inhabitor Jan Olszowy , aus Sosnie, wegen unbefugter Waffenbesitzes.	9. Landesh. Mieczyslaw Korbecki , aus Polkow, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
2. Dienstgeber Josef Pacon , aus Tarnobrzeg-Wola, wegen Befehlgebens in einer Widerstandsorganisation.	10. Landesh. Eugeniusz Lampert , aus Chmielnik, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
3. Landesh. Wladyslaw Bila , aus Międzyrzec, wegen Befehlgebens in einer Widerstandsorganisation.	11. Teilnehmersch. Stanislaw Szybski , aus Chmielnik, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
4. Arbeiter Josef Pyziak , aus Rzeszów, wegen Befehlgebens in einer Widerstandsorganisation.	12. Schlosser Czeslaw Puscian , aus Rzeszów, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
5. Landesh. Stanislaw Dziedzic , aus Dębica, wegen Befehlgebens in einer Widerstandsorganisation.	13. Landesh. Adam Charchut , aus Opatow, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
6. Hausbesitzer Michal Stasiuk , aus Rzeszów, wegen Befehlgebens in einer Widerstandsorganisation.	14. Schlosser Feliks Nieskiewicz , aus Solec, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
7. Landesh. Szymon Chrzan , aus Chmielnik, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.	15. Turner Stanislaw Hanyzewski , aus Międzyrzec, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.
8. Landesh. Wladyslaw Dziura , aus Chmielnik, wegen aktiver Beteiligung in einer Widerstandsorganisation.	

Das Urteil ist an dem zu Ziffer 1) Genannten bereits vollstreckt worden. Die übrigen Verurteilten sind für einen Gesandenen in Aussicht genommen.

Sollten jedoch in den nächsten drei Monaten Überfälle auf Deutsche, Angehörige der dem prodeutschen Reich verbündeten Staaten oder im Interesse des Aufbauwerkes im GG. anzusehender Reichsdeutsche erfolgen, so werden für jeden Überfall auf eine solche Person mindestens 10 der Obgenannten standrechtlich erschossen, und zwar für Sträflinge kommunistischer Elemente, Angehörige kommunistischer Organisationen und für Straftäter anderer Widerstandsorganisationen Personen, die zu diesen Kreisen gehören. Bei Anschlüssen bzw. Gewalttaten gegen Einrichtungen, die dem deutschen Aufbauwerk im GG. nutzbar sind, werden ggü. solche der Obgenannten erschossen, wie es der Schwere des Falles entspricht.

Es liegt daher in der Hand der nichtdeutschen Bevölkerung, durch entsprechende Mitarbeit bei der Verhinderung von Gewalttaten und Verleumdung der Täter die in Aussicht gestellten Gesandenen zur Wirkksamkeit zu bringen.

Rzeszów, den 27. 3. 1944.

Das GG. und Ostpolizeibehörde

OBWIESZCZENIE

Za zbrodnię z paragrafów 1 i 2 Rozporządzenia o zwalczaniu działalności przeciwko niemieckiemu dziełu odbudowy w Generalnem Gubernatorstwie z dnia 2. X. 1943 (Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa Nr. 8243) przy Kommandeur der Sicherheitspolizei und des S.D. für den Distrikt Krakau skazane na karę śmierci:

1. Inhabitor Jan Olszowy , z Sosnie, za nieuprawniony posiadanie broni.	8. Robotnik Mieczysław Korbecki , z Polkow, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
2. Podjątkowy cieśla Józef Pacon , z Tarnobrzeg-Wola za udział w pomocy obywateli w czasie Rzeszy.	10. Robotnik Eugeniusz Lampert , z Chmielnik, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
3. Robotnik Władysław Bila , z Międzyrzec, za udział w pomocy obywateli w czasie Rzeszy.	11. Robotnik Stanisław Szybski , z Chmielnik, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
4. Robotnik Józef Pyziak , z Rzeszowa, za udział w pomocy obywateli w czasie Rzeszy.	12. Szwajcar Czesław Puscian , z Rzeszowa, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
5. Robotnik Stanisław Dziedzic , z Dębica, za udział w pomocy obywateli w czasie Rzeszy.	13. Robotnik Adam Charchut , z Opatowa, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
6. Dostawca drewna Michał Stasiuk , z Rzeszowa, za udział w pomocy obywateli w czasie Rzeszy.	14. Kucharz Feliks Nieskiewicz , z Solec, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
7. Robotnik Szymon Chrzan , z Chmielnik, za czynny udział w organizacji wywrotowej.	15. Turnista Stanisław Hanyzewski , z Międzyrzec, za czynny udział w organizacji wywrotowej.
8. Robotnik Władysław Dziura , z Chmielnik, za czynny udział w organizacji wywrotowej.	

Odnośnie do wymienionego pod liczbą 1) wyrok został już wykonany.

Inni skazani wzięci są pod uwagę do ulaskawienia.

Jeżeli zaś w ciągu najbliższych trzech miesięcy dokonano obywateli na Niemców, na przynależnych do państwa sprzyjających z Rzeszą Wrokiem obywateli lub na Niemców działających w interesie dzieła odbudowy w G. G., to za każdy napad na taką osobę zostanie zastrzelonych w trybie doraźnym przynajmniej 10 wyżej wymienionych, a miałowców 25 czynny karze obywateli w wywrotowych, osoby które do trybunału przynajmniej 10 wyżej wymienionych i za czynny karze obywateli w wywrotowych, osoby które do trybunału przynajmniej 10 wyżej wymienionych, które służy niemieckiemu dziełu odbudowy w G. G., zostanie w danym razie zastrzelonych tytu wyżej wymienionych, ile odpowiada znaczeniu wypadku.

Zależy zatem od ludności niemieckiej, czy odpowiednią współpracą w przeszkadzaniu czynny gwałtu i w ścisłej sprawczy spraw, za przysiężane ulaskawienie stanie się skazanych.

Rzeszów, dnia 27. 3. 1944.

Das GG. und Ostpolizeibehörde

NIEMIECKI AFISZ Z MARCA 1944 ROKU INFORMUJĄCY O SKAZANIU NA KARĘ ŚMIERCI I POLICEJFÜHRER
M. IN. MICHAŁA STASIUKA, ZA POMOC ŻYDOM OKREŚLONYM JAKO „ELEMENTY WROGIE RZESZY”.
ARCHIWUM AKT NOWYCH, SYGN. 2/1335/0/8.2/130.

ZAMEK W RZESZOWIE. W CZASIE NIEMIECKIEJ OKUPACJI WIĘZIENIE I MIEJSCE STRACEN. OKOŁO 27 MARCA 1944 ROKU ZAMORDOWANO TAM ZA POMOC ŻYDOM MICHAŁA STASIUKA. DOMENA PUBLICZNA.

W więzieniu przebywałem w różnych celach, w końcu pracowałem w więziennej stolarni. Zarówno koło cel, w których poprzednio siedziałem, jak koło stolarni były wykonywane wyroki śmierci. Ja widziałem sześć takich egzekucji, względnie widziałem później zwłoki zastrzelonych [...] Widziałem egzekucję 10 lub 12 więźniów m.in. Lamparta z Chmielnika [widnieje na obwieszczeniu o skazaniu na karę śmierci wraz z Michałem Stasiukiem – przyp. aut.], było to po południu i widziałem jak wywożono zwłoki pomordowanych, były one spuchnięte i powykrzywiane. Przypominam sobie też egzekucję kilkunastu Żydów i Żydówek, którzy zostali wykryci w piwnicy domu koło Rynku w Rzeszowie. Widziałem, jak więźniowie wynosili nagie ich zwłoki do trupiarki stojącej na podwórzu więziennym [...] Z moich obserwacji wynika, że częstym wykonawcą egzekucji był gestapowiec Zieliński.

ZEZNANIE JÓZEFA B., 7 WRZEŚNIA 1982 ROKU.

OKŚZPNP W RZESZOWIE, SYGN. S 8/80 K. 950.

Odnosnie egzekucji przeprowadzonej 27 marca 1944 roku mogę podać, że [...] egzekucji dokonał gestapowiec Zieliński. Przez wizjer widziałem jak doprowadzał on poszczególnych więźniów do celi egzekucyjnej. Po rozstrzelaniu wszystkich zostałem wezwany przez strażnika niemieckiego do pomocy w wyniesieniu zwłok zastrzelonych z celi egzekucyjnej. Wszedłem wówczas do tej celi z Ignacym D. z Pobitna i chcieliśmy wynosić zwłoki. Wówczas zauważyłem, że jeden z rzekomo zastrzelonych siedzi. Nie udało się nam nakłonić go do położenia się i udawania zastrzelonego, gdyż w tej chwili wrócił do celi Zieliński i zastrzelił go.

ZEZNANIE WOJCIECHA C., 8 PAŹDZIERNIKA 1981 ROKU.

OKŚZPNP W RZESZOWIE, SYGN. S 8/80 K. 836.

UPAMIĘTNIE NIE MARIANNY I LEONA ORAZ STEFANA LUBKIEWICZÓW, SADOWNE, 24 MARCA 2019 R.

Program **Zawołani po imieniu** rozpoczął się w Sadownem , w Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką 24 marca 2019 roku. Kamień z pamiątkową tablicą został uroczystie odsłonięty przed domem Leona, Marianny i Stefana Lubkiewiczów – rodziny piekarzy zastrzelonej przez Niemców za pomoc Żydom. Od tego czasu upamiętniliśmy siedemdziesiąt jeden osób w dwudziestu ośmiu miejscowościach.

W 2019 roku uroczystości odbyły się w Sadownem, Porębie-Kocęby, Skłodach-Piotrowicach, Ostrowi Mazowieckiej, Stoczku, Nurze, Waniewie i Czyżewie-Sutkach. W 2020 roku upamiętnienia zorganizowano w miejscowościach: Sterdyń, Wierzchowisko, Tworki, Marki, Tomaszów Mazowiecki i Stary Lipowiec. W 2021 roku upamiętnienia w ramach programu odbyły się w Bieczu, Rzęzewie, Grądach-Woniecku, Olesinie, Mikołajkach, Opoce Dużej, Węgrowie i Treblince.

W tegorocznym sezonie programu uroczystości odbyły się w Brzozie Królewskiej, Hucie Mińskiej, Poświętnem, Brzostku, Chmielniku i Majdanie Nowym.

**PROF. MAGDALENA GAWIN, INICJATORKA PROGRAMU „ZAWOŁANI PO IMIENIU”,
BRZOSTEK, CZERWIEC 2022 R.**

W Brzozie Królewskiej uczciliśmy zamordowanych przez Niemców Katarzynę i Sebastiana Kozaków oraz ukrywanych przez nich Żydów, w tym Chanę Stiller. W Hucie Mińskiej „zawołaliśmy po imieniu” starszego wachmistrza Kazimierza Przekorę, który w czasie Holokaustu udzielił schronienia trzem nieznanym żydowskim mężczyznom i wraz z nimi poniósł śmierć z rąk niemieckich żandarmów. W Poświętnem upamiętniliśmy gospodarzy Józefę i Józefa Dmochów oraz podsołtysa Jana Kowalskiego z Helenową, którzy zostali rozstrzelani za ukrywanie dziesięciorga Żydów. W Brzostku upamiętniliśmy Jana Jantonia z Woli Brzosteckiej, który pomagał ukrywającej się w lesie rodzinie Fischów oraz Apolonię i Stanisława Gaconiów z Bukowej, zabitych przez Niemców wraz z ukrywanym dzieckiem z żydowskiej rodziny Korzenników. W Chmielniku uczciliśmy zamordowanych Mariannę Stradowską i jej syna Wacława Stradowskiego, którzy pomagali dwóm braciom Pasternakom oraz nieznanemu małżeństwu z dzieckiem. W Majdanie Nowym przywołaliśmy historię jego mieszkańców – Jana Gniduły, Katarzyny Kowal, Józefa Kowala, Anastazji Łubiarz, Marianny Łubiarz, Katarzyny Margol oraz Kazimierza Szabata, zabitych za pomoc udzielaną Icie Becher oraz rodzinie Feilów.

UPAMIĘTNIENIE JÓZEFY I JÓZEFA DMOCHÓW ORAZ JANA KOWALSKIEGO, POŚWIĘTNE, CZERWIEC 2022 R.

UPAMIĘTNIENIE JANA JANTONIA ORAZ APOLONII I STANISŁAWA GACONIÓW, BRZOSTEK, CZERWIEC 2022 R.

UPAMIĘTNIENIE MARI I WACŁAWA STRADOWSKICH, CHMIELNIK, WRZESIEŃ 2022 R.

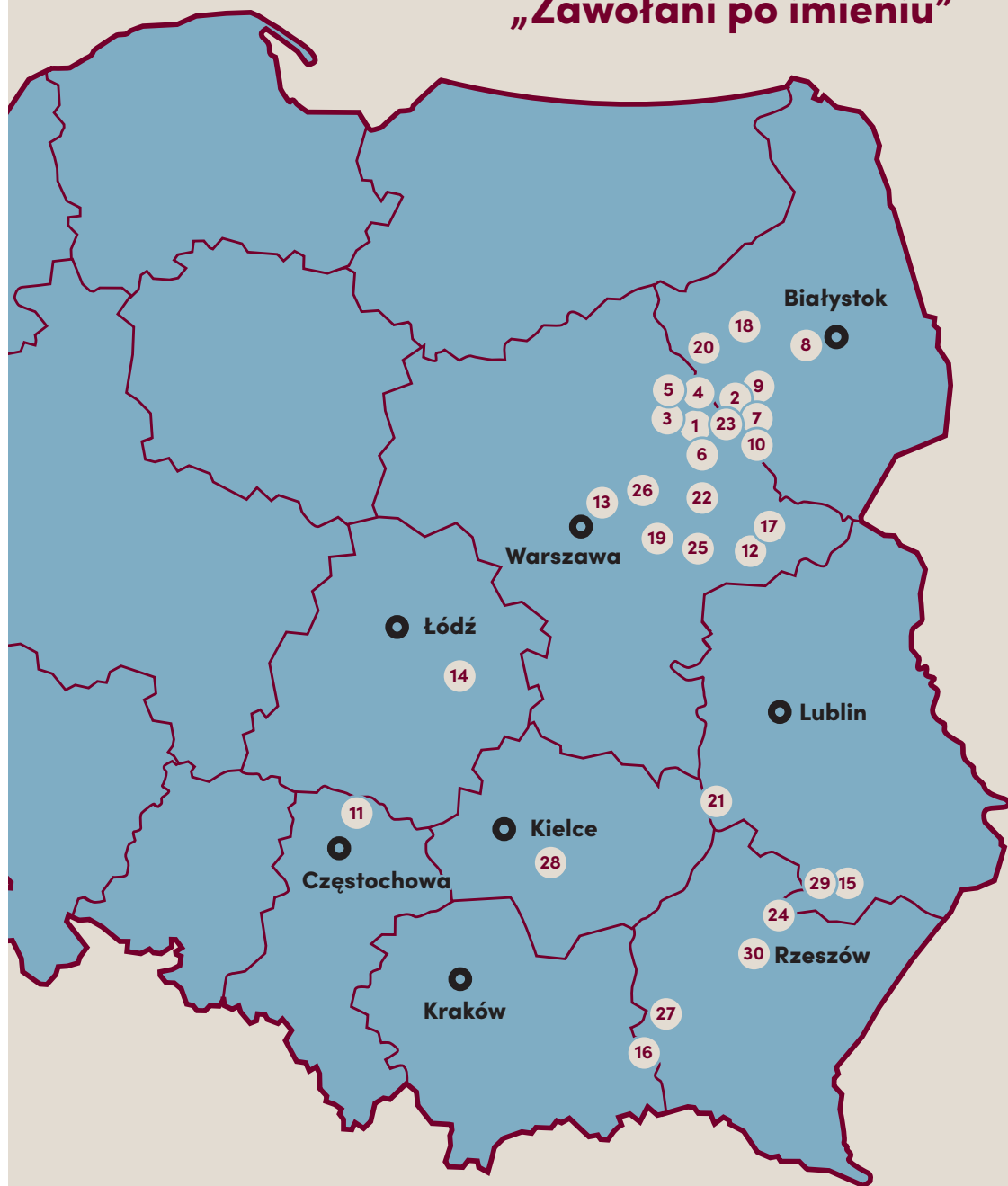

UPAMIĘTNIENIE JANA GNIDUŁY, KATARZYNY KOWAL, JÓZEFA KOWALA, ANASTAZJI ŁUBIARZ, MARIANY ŁUBIARZ, KATARZYNY MARGOL ORAZ KAZIMIERZA SZABATA, MAJDAN NOWY, WRZESIEŃ 2022 R.

Miejsca upamiętnień

- 1 **24 marca 2019 Sadowne**
Marianna, Leon
i Stefan Lubkiewiczowie
- 2 **9 czerwca 2019 Poręba-Kocęby**
Piotr Leszczyński
Antoni Prusiński
- 3 **16 czerwca 2019 Skłody-Piotrowice**
Aleksandra i Hieronim
Skłodowscy
- 4 **29 czerwca 2019 Ostrów Mazowiecka**
Jadwiga Długoborska
- 5 **29 czerwca 2019 Ostrów Mazowiecka**
Lucyna Radziejowska
- 6 **30 czerwca 2019 Stoczek**
Juliana, Stanisław, Henryk
i Wacław Postkowie
- 7 **22 września 2019 Nur**
Wacław Budziszewski
- 8 **6 października 2019 Waniewo**
Władysława i Stanisław
Krysiewiczowie
- 9 **27 października 2019 Czyżew-Sutki**
Franciszek Andrzejczyk
- 10 **4 czerwca 2020 Sterdyń**
Franciszek Augustyniak, Zygmunt
Drgas, Franciszek Kierylak,
Ewa Kotowska, Józef Kotowski,
Stanisław Kotowski, Marian
Nowicki, Stanisław Piwko, Jan
Siwiński, Zygmunt Uziębło,
Aleksandra Wiktorzak
- 11 **16 czerwca 2020 Wierzchowisko**
Franciszka i Józef Sowowie
- 12 **19 czerwca 2020 Tworki**
Zofia i Feliks Bogusław Krasuscy
- 13 **15 września 2020 Marki**
Marianna, Władysław i Stanisława
Banaszkowie
- 14 **22 września 2020 Tomaszów Mazowiecki**
Karolina Juszczykowska
- 15 **8 października 2020 Stary Lipowiec**
Katarzyna Grochowicz, Anastazja
Kusiak, Roman Kusiak, Franciszek
Kusiak, Katarzyna Rybak, Jan
Zaręba
- 16 **23 marca 2021 Biecz**
Józef Pruchniewicz
- 17 **28 maja 2021 Rzążew**
Piotr, Franciszek i Antoni
Domańscy
- 18 **9 czerwca 2021 Grądy-Woniecko**
Piotr Kościelecki
- 19 **25 czerwca 2021 Olesin**
Bolesław Książek
- 20 **2 lipca 2021 Mikołajki**
Antoni Kenigsman
- 21 **30 września 2021 Opoka Duża**
Apolonia i Piotr Likosowie
- 22 **26 października 2021 Węgrów**
Leokadia Piątkowska
- 23 **25 listopada 2021 Treblinka**
Jan Maletka
- 24 **24 marca 2022 Brzoza Królewska**
Katarzyna i Sebastian Kazakowie
- 25 **26 kwietnia 2022 Huta Mińska**
Kazimierz Przekora
- 26 **14 czerwca 2022 Poświętne**
Józefa i Józef Dmochowie,
Jan Kowalski
- 27 **22 czerwca 2022 Brzostek**
Jan Jantoń,
Apolonia i Stanisław Gaconiwie
- 28 **15 września 2022 Chmielnik**
Maria i Wacław Stradowscy
- 29 **29 września 2022 Majdan Nowy**
Jan Gniduła, Katarzyna Kowal,
Józef Kowal, Anastazja Łubiarz,
Marianna Łubiarz, Katarzyna
Margol, Kazimierz Szabat
- 30 **29 listopada 2022 Rzeszów**
Michał Stasiuk

Mapa programu „Zawołani po imieniu”

Program uroczystości

11.00

Msza Święta

Kościół pw. Św. Wojciecha i Św. Stanisława w Rzeszowie

12.15

Upamiętnienie Michała Stasiuka

Ratusz w Rzeszowie

13.00

Odświeżenie tablicy upamiętniającej i złożenie kwiatów

Plac Cichociemnych w Rzeszowie

ORGANIZATOR

INSTYTUCJA NADZORUJĄCA

WSPÓLORGANIZATOR

PARTNER

PATRONAT

Patronat Narodowy
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy
w Stulecie Odzyskania Niepodległości